Вікторія Русин,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний університет
Науковий керівник – Андріана Шишак,
доктор філософії, старший викладач
кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ

У сучасних умовах реформування початкової освіти особливого значення набуває проблема розвитку пізнавальної активності молодших школярів, адже саме в цьому віці закладаються основи мотивації до навчання. Різний рівень здібностей, темп засвоєння знань і навчальні потреби учнів зумовлюють необхідність індивідуального підходу в освітньому процесі. Диференційоване навчання створює умови для врахування цих особливостей. Тому формування пізнавальної активності молодших школярів засобами диференційованого навчання є актуальною педагогічною проблемою сучасної початкової школи.

Мета доповіді полягає в тому, щоб дослідити сутність пізнавальної активності молодших школярів та шляхи її формування засобами диференційованого навчання.

Пізнавальна активність – це «риса особистості, яка виявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності» [3, с. 95].

Пізнавальна активність розглядається науковцями як складний і багатогранний феномен, що є необхідною умовою пізнавальної діяльності особистості та виявляється в її перетворювальній взаємодії з навколишнім світом, ставленні до явищ і предметів дійсності. Вона постає як особливий психічний і діяльнісний стан, що характеризується готовністю та внутрішнім прагненням учня до розв’язання інтелектуальних завдань, енергійного оволодіння знаннями, напруження розумових і вольових зусиль. Водночас пізнавальна активність є особистісним утворенням і важливою рисою характеру, яка проявляється в ініціативності, самостійності, творчості та здатності мобілізувати інтелектуальні й морально-вольові ресурси для досягнення навчально-пізнавальних цілей. Вона спрямовує пізнавальні потреби людини на різних етапах життя і в різних видах діяльності – грі, навчанні, праці – та знаходить свій вияв у якості й результативності пізнавальної діяльності [6, с. 205–206].

На основі поданих положень пропонуємо таке узагальнене визначення поняття «пізнавальна активність молодших школярів»: це – інтегративна риса особистості дитини молодшого шкільного віку, що виявляється в її стійкому інтересі до пізнання, позитивному ставленні до навчальної діяльності, внутрішній готовності та прагненні до самостійного й ініціативного оволодіння

знаннями, уміннями й способами діяльності, а також у здатності докладати розумових і вольових зусиль для розв'язання навчально-пізнавальних завдань.

Диференційоване навчання – це цілісна система організації освітнього процесу, що ґрунтується на систематичному застосуванні різних типів і видів диференціації змісту, форм, методів і завдань навчання з метою урахування індивідуально-типологічних особливостей, навчальних можливостей, інтересів і потреб учнів, забезпечення для кожного з них оптимальних умов навчальної діяльності, індивідуальної підтримки та досягнення максимально можливих навчальних результатів. За своєю сутністю диференційоване навчання передбачає варіативну організацію роботи учнів (індивідуальну, групову, колективну), використання різнорівневих і варіативних завдань, дозування педагогічної допомоги та створення ситуацій успіху, що сприяє активному залученню здобувачів освіти до навчальної діяльності й розвитку їхніх пізнавальних можливостей [5].

Формування пізнавальної активності молодших школярів засобами диференційованого навчання можливе за умови цілеспрямованої організації освітнього процесу з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей дітей, їхніх навчальних можливостей, темпу засвоєння знань, рівня навчальної мотивації та пізнавальних інтересів.

Важливу роль у цьому процесі відіграє диференціація змісту навчального матеріалу, що реалізується через добір завдань різного рівня складності, обсягу й ступеня самостійності. Варіативність навчальних завдань сприяє розвитку інтересу до пізнання, формуванню впевненості у власних силах і поступовому зростанню пізнавальної активності учнів. Не менш значущою є диференціація методів і прийомів навчання, яка передбачає використання ігрових, проблемних, дослідницьких та інтерактивних методів відповідно до навчальних можливостей молодших школярів [1]. Це активізує мислення дітей, стимулює допитливість, самостійність і творчу ініціативу.

Ефективному розвитку пізнавальної активності сприяє організація диференційованої самостійної роботи, що передбачає виконання індивідуальних і групових завдань відповідно до рівня підготовленості учнів. Така діяльність формує навички самоконтролю, самооцінки та відповідальності за результати власного навчання. Водночас поєднання різних форм організації навчальної діяльності – фронтальної, групової, парної та індивідуальної – забезпечує активну участь кожної дитини в освітньому процесі та підвищує інтерес до навчання [2].

Суттєвим чинником є створення ситуації успіху для кожного учня, що досягається завдяки посильності навчальних завдань і педагогічній підтримці [4]. Це формує позитивну навчальну мотивацію, віру у власні можливості та бажання проявляти пізнавальну ініціативу. Важливим є також диференційований підхід до оцінювання навчальних досягнень, який ґрунтується на врахуванні індивідуального прогресу кожного школяра, використанні формувального оцінювання та заохоченні пізнавальних зусиль [4].

У сукупності зазначені шляхи забезпечують ефективне формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі диференційованого навчання та створюють умови для гармонійного розвитку їхніх інтелектуальних і особистісних якостей.

Список використаних джерел

1. Боднар В. О., Кузьма-Качур М. І. Особливості пізнавального інтересу учнів початкових класів. *Наука майбутнього* : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. колегії В.В. Гоблик; заст. гол. ред. Т.І. Молнар. Мукачево : РВВ МДУ, 2025. Вип. 1(15). С.13–19.

2. Лагутіна Т. Ф. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності молодших школярів : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 013 «Початкова освіта» / наук. керівник Ю. Є. Зубцова. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 61 с.

3. Мостова Л. О. Стимулювання пізнавальної активності молодших школярів засобами дидактичних ігор. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. 2016. № 6. С. 95–100.

4. Радченко Г. М. Забезпечення ситуації успіху навчальної діяльності молодших школярів через впровадження інноваційних технологій. *Інноваційні практики наукової освіти :* матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 6–12 грудня 2023 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. С. 667–675.

5. Шевчук Л. М. До питання про теоретичні основи дидактичної системи диференціації роботи учнів початкової школи з навчальними текстами. *Інноваційна педагогіка*. 2025. № 87. С. 260–263.

6. Шелестова Л. В. Дослідження індивідуальних особливостей пізнавальної активності молодших школярів. *The VII International Scientific and Practical Conference «Science, trends and modern methods of solving problems»*. Lisbon, Portugal, 2023. С. 205–212.